

למה אלוהים צוחק?

רון אהרוני*

האדם מתכן תוכניות, ואלוהים צוחק (Mench tracht un Gott lacht). קל להתחבר לאמרה הזאת, ועוד יותר קל להיווכח באמיתותה. אבל בעצם, היא לגמרי לא מובנת מאליה. מדוע, מכל התגובות האפשריות, צחוק? טבעי הוא שאלוהים ירחם, יגלה אהדה, אולי סקרנות – למה הוא (או היא) צוחק (או צוחקת)? אם נבין זאת, נבין בוודאי משהו על הומור. הרי בסופו של דבר, מי מבין בהומור יותר מאלוהים?

לכאורה, אין פשוט מזה: מדובר בלעג. אלוהים מלגלג על ביש הגדא שחשב שהכל ילך על פי רצונו. אבל זה רק מגלגל את השאלה לשתי שאלות אחרות: למה לעג? ומדוע לעג מצחיק? גלוי וידוע שללעג יש טעם לוואי הומוריסטי. סרקזם ואירוניה באים מעמדה של לעג, ושניהם מצחיקים. "ridiculus", "נלעג", בא מ"ridere", לצחוק. ללגלג הוא "לצחוק על". לא לחינם הייתה תורת ההומור הראשונה בהיסטוריה זו של אפלטון ותלמידו אריסטו, שטענו שמקורו של כל צחוק הוא לעג. זוהי הגזמה רבתי, אבל הם צדקו חלקית - לעג באמת מצחיק. אבל למה?

נסתכל באירוע הקומי המפורסם ביותר - החלקה על קליפת בננה. מקרה קלאסי של "האדם מתכנן, אלוהים צוחק" – האדם התכוון להמשיך בדרכו, קליפת הבננה רצתה אחרת. מדוע אנחנו צוחקים? "שמחה לאיד", היא התשובה המקובלת. אנחנו צוהלים למשבתו של הנופל. אבל התשובה הזאת מסבכת את העניינים עוד יותר. ראשית - למה שמחה לאיד מצחיקה? ושנית, זה פשוט לא נכון. אם אחוריק לא כואבים מדי, תצחק גם על נפילה שלך עצמך. דוגמה אחרת: אם תשים על עיניו של אדם משקפיים שמטים את קרני האור, למתבונן בו יהיה קשה לא לצחוק. הוא יחטיא בכל ניסיון להגיע לדבר מה. אלא מאי? קרוב לוודאי שגם האדם עצמו יצחק. אין לזה כל קשר לשמחה לאיד.

* פרופ' רון אהרוני הפקולטה למתמטיקה, הטכניון חיפה. raharoni@gmail.com